

УДК 327

Пронь С.В., Миколаївська філія Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна"

“Корейський вузол” та сучасні зовнішньополітичні орієнтири США і Японії

У статті робиться спроба розглянути розв'язання “корейського питання” протягом 1990-х років, відштовхуючись від позиції керівництва США та Японії. Автор активно посилається на матеріали японсько-американсько-корейської преси.

In the article an attempt is made to have a look at the “Korean problem” during 1990s making a start from the position of US and Japanese administration. The author refers to the materials of Japanese-American-Korean press.

Пронь Сергій Вікторович (1955 р.н). Закінчив історичний факультет МДУ у 1979 р. Кандидат історичних наук, доцент, декан факультету гуманітарних наук Миколаївської філії Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна”. Основна наукова проблема – історія міжнародних відносин та дипломатія країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону в сучасну епоху.

Було б спрощенням вважати, що всі японці розглядають перспективу возз'єднання Кореї як "щастя" для Японії. Про це, зокрема, свідчать підсумки опитування, проведеного журналом "Ніккей Уїклі". Показово, що опитування було проведено серед вищих чиновників, керівників компаній і вчених Японії та Південної Кореї, тобто серед тих верств населення, які можуть здійснити відповідний вплив на формування зовнішньополітичного курсу своїх країн [1]. Представники обох країн зійшлися на думці, що Японія повинна активніше поліпшувати відносини з Північною Кореєю з тим, щоб пхеньянська влада могла стати більш відкритою зовнішньому світові. Відносно об'єднання Кореї, то більшість як японців, так і південнокорейців вважають, що загалом воно буде відповідати інтересам Японії.

Ще на початку 1990-х років можна було спостерігати спроби скоординувати зусилля Півночі та Півдня для здійснення тиску на Японію з проблем, відносно яких інтереси Пхеньяна та Сеула співпадають. Так, Північна Корея виступила з пропозицією про спільні з Півднем дії, направлені на те, щоб отримати від Японії вибачення і компенсації за використання корейців на примусових роботах в Японії під час Другої світової війни [2]. Крім того, Пхеньян запропонував виступити єдиним фронтом проти "ядерної загрози з боку Японії", підкресливши, що Сеул "дуже піклується навколо неіснуючої ядерної загрози з Півночі і не звертає уваги на японську ядерну загрозу" [3].

Значно більше проблем у Японії може виникнути з об'єднаною Кореєю у військово-політичній сфері, враховуючи історичне минуле двох країн і антияпонську спрямованість корейського націоналізму.

Ці проблеми існують у сьогоднішні, коли перспективи об'єднання ще чітко і остаточно не визначені. Так, з розвитком діалогу і налагодженням контактів між Сеулом та Пхеньяном у південнокорейському суспільстві починає домінувати думка, що головним сучасним противником Південної Кореї є не Північна Корея, а Японія [4]. Якщо південнокорейські військові та політики, дотримуючись дипломатичних норм, а також враховуючи можливу негативну реакцію з боку Японії, змушені завуальовано висловлювати своє занепокоєння відносно "економічної загрози", то в наукових виданнях робиться це відкрито. Так, сеульський журнал "Джорнел оф

Іст Ейшіен Аффейрз" у 1992 році в передовій статті підкреслював: "Існування військової могутності в об'єднаній Кореї буде ефективним засобом проти японського милітаризму" [5].

Щодо позиції Сполучених Штатів відносно "корейського напрямку", то про неї говорила у своєму виступі в Австралійському Центрі Азіатської співдружності в Сідней колишній держсекретар М.Олбрайт 30 липня 1998 року: "Ми вважаємо найголовнішим підтримувати стабільність на Корейському півострові" [6].

Враховуючи всю складність ситуації і, перш за все, збереження воєнної напруженості на півострові, а також наявність інтересів у цьому районі провідних країн світу – Сполучених Штатів, Китаю, Росії, Японії, необхідно всім зацікавленим країнам регіону створити всі умови, внутрішні і зовнішні, щоб процес об'єднання відбувся по можливості безболісно та з найменшими збитками для Кореї і країн навколо неї [7]. В цьому, безумовно, значну роль може зіграти Японія, яка має достатні фінансово-економічні можливості, щоб забезпечити позитивний хід цього процесу. До того ж для неї буде важливим зайняти конструктивну і принципову позицію відносно обох Кореї. Це буде, з одного боку, відповідати її намаганням підвищити свою політичну роль на міжнародній арені, а з другого – сприяти ліквідації одного з останніх вогнищ "холодної війни", зміцненню миру, безпеки і стабільності у Північно-Східній Азії та в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні в цілому.

На відміну від усіх інших країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону, формування засобів довіри на північно-корейському напрямку після "холодної війни" Японія повинна була забезпечити в умовах відсутності нормальних дипломатичних відносин з КНДР [8]. Це було обумовлено в першу чергу об'єктивною необхідністю враховувати такі дестабілізуючі фактори, як нерегульованість ситуації на Корейському півострові, надзвичайно висока концентрація збройних сил та озброєння в Північній і Південній Кореї, розробка ядерної зброї в КНДР, а також налагоджене виробництво міжконтинентальних балістичних ракет і експорт їх в інші країни. Все це підштовхувало керівництво Японії до необхідності активізувати свою превентивну дипломатію відносно КНДР, зміцнювати взаємодовіру, прагнути до прозорості в питаннях безпеки. Необхідно нагадати, що превентивна дипломатія визначена в документах ООН як дії, направлені

на припинення виникаючих суперечок між сторонами, проти переростання суперечок у конфлікти та на стримання ескалації конфліктів, що виникли [9].

Американська сторона шляхом заяв таких відомих політиків і дипломатів, як колишній посол США в Японії Мікаел Армакост або колишній міністр оборони США, а сьогодні координатор американської політики відносно КНДР Уільям Перрі, неодноразово докоряла урядові Японії за нерішучість у питаннях нормалізації відносин з Північною Кореєю та возз'єднання обох корейських держав, за перекладання рішення цієї складної проблеми на керівників США і Південної Кореї. У статті, написаній наприкінці 1990-х років разом з відомим професором Вашингтонського університету Кеннетом Пайлом під назвою “Японія та об'єднання Кореї: виклик для американської політичної координації”, Армакост прямо звертався до уряду Японії з закликом активізувати дипломатію на північно-корейському напрямку і вкласти більш вагомий внесок у забезпечення плавної інтеграції КНДР в коло американського впливу в Східній Азії [10]. Зауважу, що США занадто поспішали повторити відносно Північної Кореї успіх своєї політики “главної інтеграції” колишнього Радянського Союзу в сферу впливу Заходу. Крім того, американці не хотіли допустити посилення впливу Росії на Північну Корею – саме так спроби можна було помітити в ході візиту міністра закордонних справ Російської Федерації І.Іванова в КНДР на початку лютого 2000 року [11].

У Сполучених Штатах Америки виходять з того, що Японія як провідна країна Східної Азії і стратегічний союзник США повинна взяти на себе роль локомотиву та ввести Північну Корею в регіональну економічну систему, тоді багато проблем режимів безпеки на Корейському півострові можуть вирішатися самі по собі. На думку Армакоста і Пайла, формування нової превентивної дипломатії Японії відносно КНДР повинно враховувати як мінімум три головні фактори: необхідність збереження впливу США на Корейському півострові й об'єднання Кореї; підвищення рівня координації дій між Японією, США та Південною Кореєю; підготовка умов для включення Корейського півострова в зону забезпечення американської протиракетної оборони театру воєнних дій в Східній Азії на початку XXI століття [12]. На першому етапі перед Япо-

нією ставиться завдання розширення торгівельно-економічних зв'язків з КНДР, зняття економічних санкцій та вихід на повну нормалізацію відносин. Японія повинна бути готовою надати Північній Кореї економічну допомогу в обмін на обіцянку проведення економічних і політичних реформ в країні, а також пом'якшення напруженості у відносинах з Південною Кореєю. На допомогу Японії США мають намір залучити фінансові ресурси Міжнародного валютного фонду, Світового банку та Азіатського банку реконструкції і розвитку і діяти при цьому згідно з добре відпрацьованою та зарекомендованою схемою здійснення “допомоги” реформам в Росії та довготерміновій фінансовій залежності останньої від Заходу.

Про визнання за Японією провідної ролі у використанні превентивної дипломатії відносно КНДР з метою її найвищої інтеграції в зону впливу США в Східній Азії пишуть й такі відомі експерти з корейської проблеми в США, як віцепрезидент Вашингтонського центру стратегічних досліджень та світової політики Уільям Тейлор та провідний спеціаліст по Кореї цього ж центру Глен Бек. В аналітичному матеріалі, надрукованому в японській газеті “Дейлі Йоміурі”, автори підкреслюють, що попередня політика ізоляції та стримування США і Японії відносно КНДР не принесла очікуваних результатів. Всупереч всьому Північна Корея після розвалу СРСР та краху соціалістичної системи не тільки вистояла як незалежна країна, але й суттєво укріпила свій силовий потенціал, продовжила розробку ядерних програм, збільшила виробництво міжконтинентальних балістичних ракет та досягла певного успіху в ракетних технологіях. Тому в політичних колах США ще в 1994 році було прийнято рішення змінити тактику превентивної дипломатії на північнокорейському напрямку і по можливості повторити досвід по “Керівництву реформами” в СРСР та Росії в другій половині 1980-х – на початку 1990-х років, пом'якшити жорстку позицію керівництва КНДР щодо контактів із Заходом, надати багатомасштабну економічну допомогу та зробити спробу розвалити зсередини тоталітарний режим Кім Чен Іра [13].

У зв'язку з теперішньою жорсткою політикою керівництва КНДР відносно Заходу Сполучені Штати Америки занепокоєні тим, що Північна Корея, знаходячись фактично в міжнародній ізоляції, може наважитись на використання між-

континентальних балістичних ракет, спорядивши їх не тільки ядерними, але й хімічними або біологічними боеголовками, проти яких США поки що безсилі. Тому нормалізація дипломатичних відносин з Північною Кореєю, зняття економічних санкцій та інтеграція її в економічну систему Заходу – найбільш ефективний, на думку Тейлора і Бека, шлях зміцнення режиму транспарентності та встановлення мір довіри з КНДР [14].

Японія вбачає для себе мету превентивної дипломатії відносно КНДР перш за все в тому, щоб здійснити вплив на процес формування режиму транспарентності ядерних програм Північної Кореї, а також сприяти призупиненню виробництва та експорту з КНДР міжконтинентальних балістичних ракет та ракетних технологій. Проте, на відміну від США, в Токіо віддають перевагу не негайному вирішенню проблеми повної нормалізації відносин з КНДР, а пропонують поки що відставити це питання, хоча принципово також вважають, що воно відповідає інтересам національної безпеки. Розширення двосторонніх відносин може, за оцінками японських політиків, позбавити керівництво КНДР наймогутнішої зброї – збереження підвищеного режиму таємності та можливості надалі ефективно розігрувати карту непередбачливості своєї політики у відносинах з Японією, наганяючи таким чином страх та добиваючись необхідних поступок [15]. Встановлення дипломатичних відносин з Пхеньяном буде сприяти також пом'якшенню цензури за інформацією про внутрішню та зовнішню політику уряду, створить умови для перебування в країні японських дипломатів, журналістів та робітників зовнішньоторгівельного напрямку і, як наслідок, дозволить в кінцевому рахунку зміцнити режим транспарентності та мір взаємодії довіри.

Одним із завдань превентивної дипломатії Японії відносно Північної Кореї є підвищення рівня залежності економіки КНДР від прямих зв'язків з японським ринком капіталу, інвестицій та передових технологій. Посилення такого роду фінансово-економічної залежності відкриває для японських політиків додаткові можливості політичного тиску на владу Північної Кореї в напрямку досягнення відкритості суспільства, правда, в Японії добре розуміють, що це довгий шлях. Японська сторона готова здійснювати економічну та фінансову допомогу Північній Кореї, але при умові надання можливостей вери-

фікації всіх її ядерних програм і припинення виробництва та експорту стратегічних ракет. Для Японії встановлення режиму транспарентності та мір довіри у відносинах з КНДР – запорука майбутньої стабільності в Східній Азії, що дозволяє звести до мінімуму ризик збройного конфлікту на Корейському півострові у випадку силового об'єднання Кореї.

Що ж конкретно зробила Японія для формування такого режиму у відносинах з Північною Кореєю наприкінці 1990-х років? Підсумки зробленої в цьому напрямку роботи підвів колишній міністр закордонних справ Масахіко Комура в квітні 1999 року. У доповіді, яку він представив прем'єр-міністру Кейдзо Обутті, увага зверталася, перш за все, на принципи побудови відносин з КНДР. Головний акцент був зроблений на три домінуючі моменти превентивної дипломатії на південнокорейському напрямку. По-перше, це міцне співробітництво з США та Південною Кореєю у питаннях створення режиму транспарентності і мір довіри у відносинах з КНДР; по-друге, це жорстка позиція у випадку провокаційних дій північнокорейської сторони відносно Японії (наприклад, повторний запуск міжконтинентальних ракет в сторону Японських островів, продовження порушень територіальних вод Японії човнами КНДР, насильницька крадіжка японських громадян та інше); по-третє, це підключення Ради Безпеки ООН до прийняття резолюцій міжнародного співтовариства, які засуджують антияпонські дії влади Північної Кореї [16]. В доповіді Комура з питань майбутніх відносин з Північною Кореєю особливо підкреслювалось, що японський уряд повинен тримати курс на нормалізацію відносин з КНДР, але робити це необхідно симетрично та синхронно з Сполученими Штатами Америки і Південною Кореєю.

Наприкінці 1990-х років уряд Японії значно активізував діяльність у цьому напрямку та зробив ряд практичних кроків. Так, у березні 1999 року голова бюджетного комітету нижньої палати японського Парламенту Масаакі Накаяма здійснив офіційний візит до КНДР з метою обговорення можливостей відкриття в Пхеньяні представництва Японії з нормалізації двосторонніх відносин і формування клімату довіри та транспарентності [17]. Перед вильотом до КНДР Накаяма офіційно підтвердив бажання японського уряду в найближчий час нормалізувати відносини з Північною Кореєю. У квітні 1999

року Комура звернувся до керівництва Північної Кореї з пропозицією якомога швидше розпочати “конструктивний діалог”. Як жест доброї волі Токіо запропонував тоді Пхеньяну поновити постачання продовольчих товарів, перерваного після запуску північнокорейських ракет в сторону Японії в серпні 1998 року. Заявити про дружню позицію Японії відносно Північної Кореї було покликано й звернення прем’єр-міністра Кейдзо Обутті до керівника КНДР Кім Чен Іра з побажаннями успіхів північнокорейському народові. Послання прем’єра повинен був передати спеціальний представник японського уряду, колишній прем’єр-міністр Тоїті Мурома, який планував офіційний візит до Пхеньяна. Обутті навіть звернувся тоді через керівництво соціал-демократичної партії Японії до керівництва Асоціації корейських резидентів Японії “Чонгріен” з проханням про сприяння з боку Пхеньяна щодо реалізації візиту Муроми [18].

У відповідь на жести доброї волі керівництво КНДР, порушуючи норми міжнародного права, направили до берегів Японії в квітні 1999 року свої військові човни, мабуть, з метою перевірки “дружніх почуттів” японського керівництва до народу Північної Кореї. Реакція японської сторони була негативною, а на парламентських слуханнях у квітні 1999 року міністр внутрішніх справ Японії Такесі Нода був змушений навіть оприлюднити інформацію про конспіративну діяльність на території країни північнокорейської агентурної мережі, яка збирає дані про наміри японського уряду відносно Північної Кореї, а також про військові бази США та сили самооборони Японії.

Необхідно зауважити, що процес врегулювання японсько-північнокорейських відносин, створення режиму транспарентності на Корейському півострові в якійсь мірі ускладнюється розбіжністю позицій з цього питання між Японією та Південною Кореєю. Сутність негараздів зво-

дилася до того, що тоді як Сеул переслідує в кінцевому рахунку мету об’єднання країн і навіть розробив спеціальну програму міжкорейського співробітництва під назвою “Сонячне світло”, то Токіо, в першу чергу, зацікавлений в нерозповсюдженні ядерної зброї на Корейському півострові, у припиненні виробництва та експорту стратегічних ракет північнокорейського походження, в нормалізації відносин з КНДР. Безумовно, що в кінцевому результаті успіх або крах політики Японії на північнокорейському напрямку буде визначатися тим, в якій ступені США, Японії та Південній Кореї вдасться узгодити свої лінії поведінки відносно КНДР і чи буде це відповідати інтересам її лідерів.

Література

1. The Nikkey Weekly. – 1991. – August 17. – P. 4.
2. Comparison of National Capabilities between the South and the North. – Seoul, NUJ. – 1992. – P. 46.
3. Korea and World Affairs. – Vol. 14. – № 4. – Winter, 1990. – P. 806-807.
4. Korea Focus on Current Topics. – 1995. – № 6. – Seoul. – P. 8.
5. The Journal of the East Asian Affairs. – Vol. 6. – № 2. – 1992. – September. – P. 381.
6. Secretary Albright. U.S. Asia Pacific Relations: An Overview. – July 30, 1998 // U.S. Department of State Dispatch. – September 1998.
7. Соловьев Н. Сибирь и Азиатско-Тихоокеанский регион // Международная жизнь. – 1993. – № 4. – С. 29-31.
8. Крупенко М.И. Япония в системе Восток-Запад. Политика, экономика. – М, 1991. – С. 214-228.
9. Ким Сок Кью. Мир и стабильность в Северо-Восточной Азии: Дис. ... уч. степ. канд. ист. наук. – М, 1996. – С. 32.
10. Uehida A. Armacost Supports Key Role for Japan on Korea Issue – The Daily Yomiuri. – 1999. – March, 12.
11. Российская газета. – 2000. – 9 февраля.
12. Uehida A. Вказ. праця.
13. Taylor W. Back J. The Tune is Ripe to Engage North Korea. – The Daily Yomiuri. – 1999. – April, 1.
14. Ibidem.
15. Defense of Japan 1998. – Tokyo, 1998. – P. 155-156.
16. 1999 Diplomatic Bluebook Praises Government Politics toward North Korea. – The Daily Yomiuri. – 1999. – April, 24.
17. LDP's Nakayama to Visit North Korea. – The Daily Yomiuri. – 1999. – March, 4.
18. Shibasaki K. Govt. Invites N. Korea to Extend Olive Branch. – The Daily Yomiuri. – 1999. – April, 2.